

Viti oja (VEE1094400) ülem- ja keskjooksu vaatlus

Vaatluse aeg 23.02.25 ja 16.03.25. Vaatleja Marko Vainu

1. Viti oja algus EELISes. Madal, kuiv vagu karjamaal. Rohi kasvab põhjas. Pole kindlasti vooluveekogu:

2. Koht, kus ETAKi järgi peaks ida poolt tulev kraav pöörama lõunasse ning sellega peaks ühinema läänest tulev kraav. Tegelikult on selles kohas kuiv. Põhja poolt tuleb ATV-rada. Ida pool on küll võsastunud kraav, mis oli põhjani jääs, aga see pole ühendatud põhja-lõunasuunalise kraaviga, sest pinnasevall on vahel (**ETAKis parandada**). Lääne pool ka kraaviühendust pole. Kaugemal läänes oli küll karjamaa servas jäätunud lomp, aga sellest oli mõnekümne cm laiune, madal ja põhjani jääs väljavoolunire asukoht vaatluspunktis 3:

3. Põhja-lõunasuunalises kraavis algas vesi siin. Veebruaris oli korralikult jääs. ATV-dega on sõidetud lõuna poole mööda kraavi. Selles kohas oli ka eelmise punkti juures kirjeldatud ühendus lääne poole jääva lombiga. Märtsis voolas sealt korralikult vett:

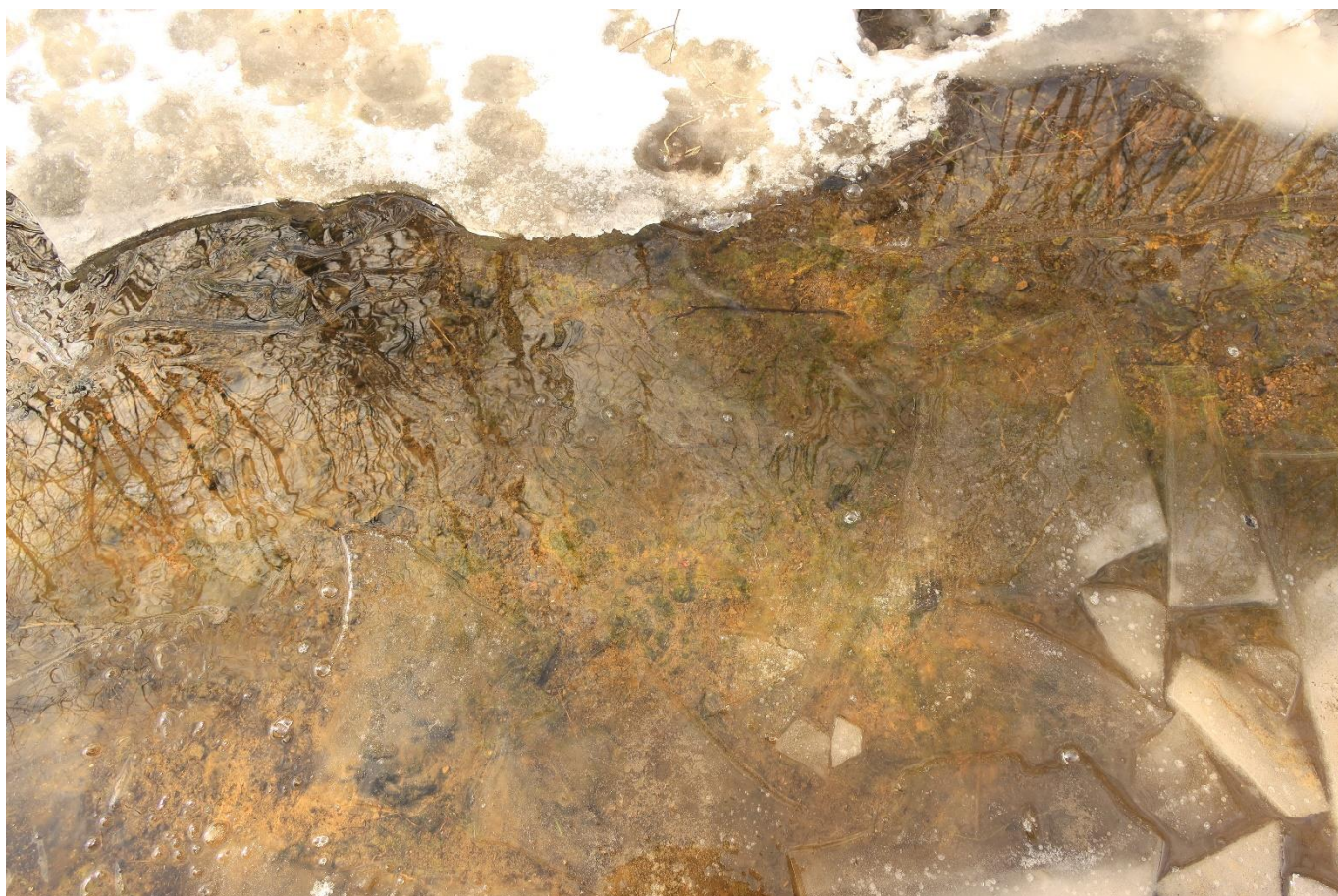

4. Esimene koht, kus oli vesi lahti. Vesi oli selge ja voolas. Põhi oli kõva, all oli paeplaat ja selle peal mõni cm vett:

7. Pae peal voolav 5 cm kihina voolanud selge vesi pööras kirdesse. Edasi lõuna poole läheb rada, mitte kraav. Sõidetud on ka mööda kirdesse kulgevat paepõhjalist kraavi:

8. Rada metsas, mis alguses oli küll mudane, aga kümme-kond m lõuna pool muutus täiesti kuivaks (ETAKis parandada):

9. Veebruaris jääga nägi välja, nagu kahe metsatee ristmik, aga jää all vesi voolas. Seda oli jääs olevates aukudes näha. Vesi pööras edelasse. Põhja poolt tulevana oli aimatav madal soon, aga voolavat vett polnud:

Märtsis oli jää sulanud ning mõlemast harust voolas vesi kokku. Suurem vooluhulk tuli ida poolt. Seal oli voolusängi põhjas pae peal ka liivane viirg:

10. Paepõhjaline kraav, kus voolas mõni cm vett. Jää oli peal ja ATV-dega oli jää peal sõidetud.

11. Kuiv rada. Lõuna pool läks vesisemaks:

12. Voolav vesi pööras jää all lõunasse. Voolusäng oli ca 5 m laiune. Selle kõrval kulgeb ATV rada:

13. Lahtist vett oli põhisängist kagu pool kõrgete juuremätastega sangleppade vahel. Ei saanud teiselt kaldalt hästi aru, aga pigem tundus, et see kagupoolne vesi seisis. Põhisängi põhjas oli nüüd juba muda, mitte paljas paeplaat:

14. Ühesugune lai ja sirge säng kulgeb kuni truubini välja:

15. Ikka voolas paeplaadi peal ca 5 cm vett. Siit allavoolu oli vähem jääs:

16. ETAKis kagust suubuvat kraavi pole tegelikult olemas.

17. Vool oli varasemast kiirem.

18. Tilluke lumine vagu. Oli aia sees, aga tundus, et vaatluse ajal polnud selles üldse vett. Kuna üle selle on aga sillake, siis ilmselt suurvee ajal sealt midagi niriseb (**võiks ETAKisse lisada**):

19. Koht, kus kirdest tulev vagu suubub Viti ojja. Vaatluse ajal oli täiesti kuiv ning polnud isegi jääs või mudane. Oja kaldad hakkasid muutma kõrgemaks:

20. Algab oja õgvendamata sängiosa:

21. Põhja poolt Viti oja suubuv kraav. Kaugemal oli näha kraavi põhjas helkivad vett, kuid koht, kus kraav oja suubub näis olevat põhjani jääs:

22. Oja voolab looduslikus sängis:

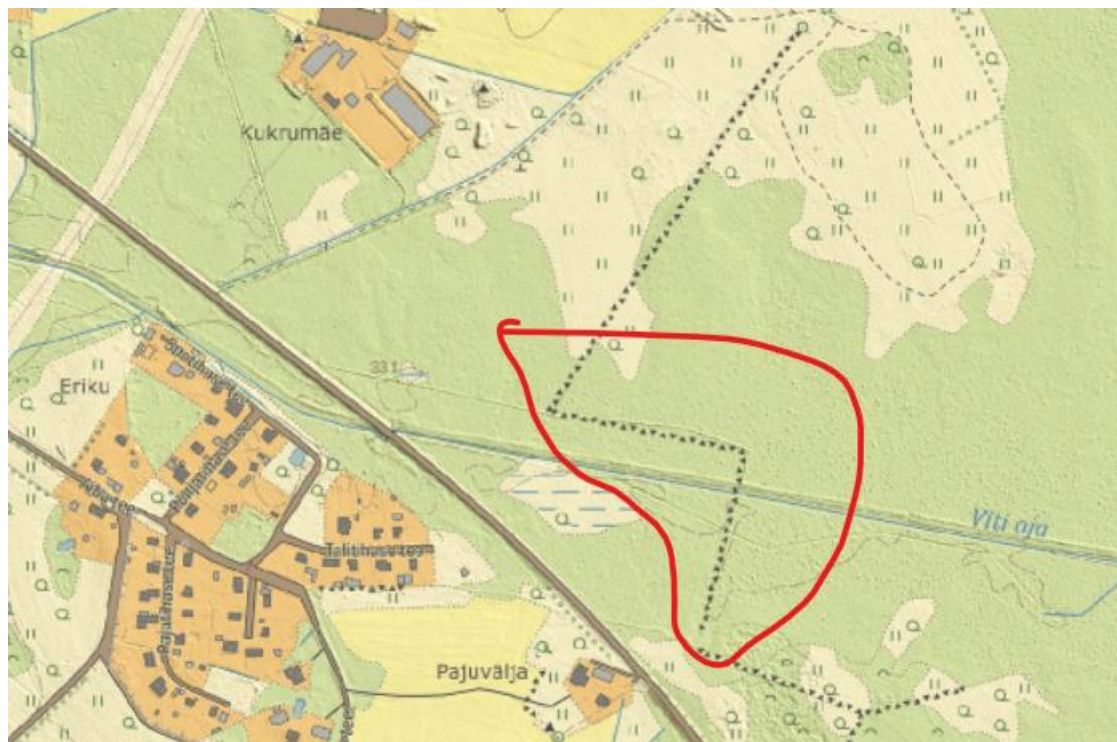
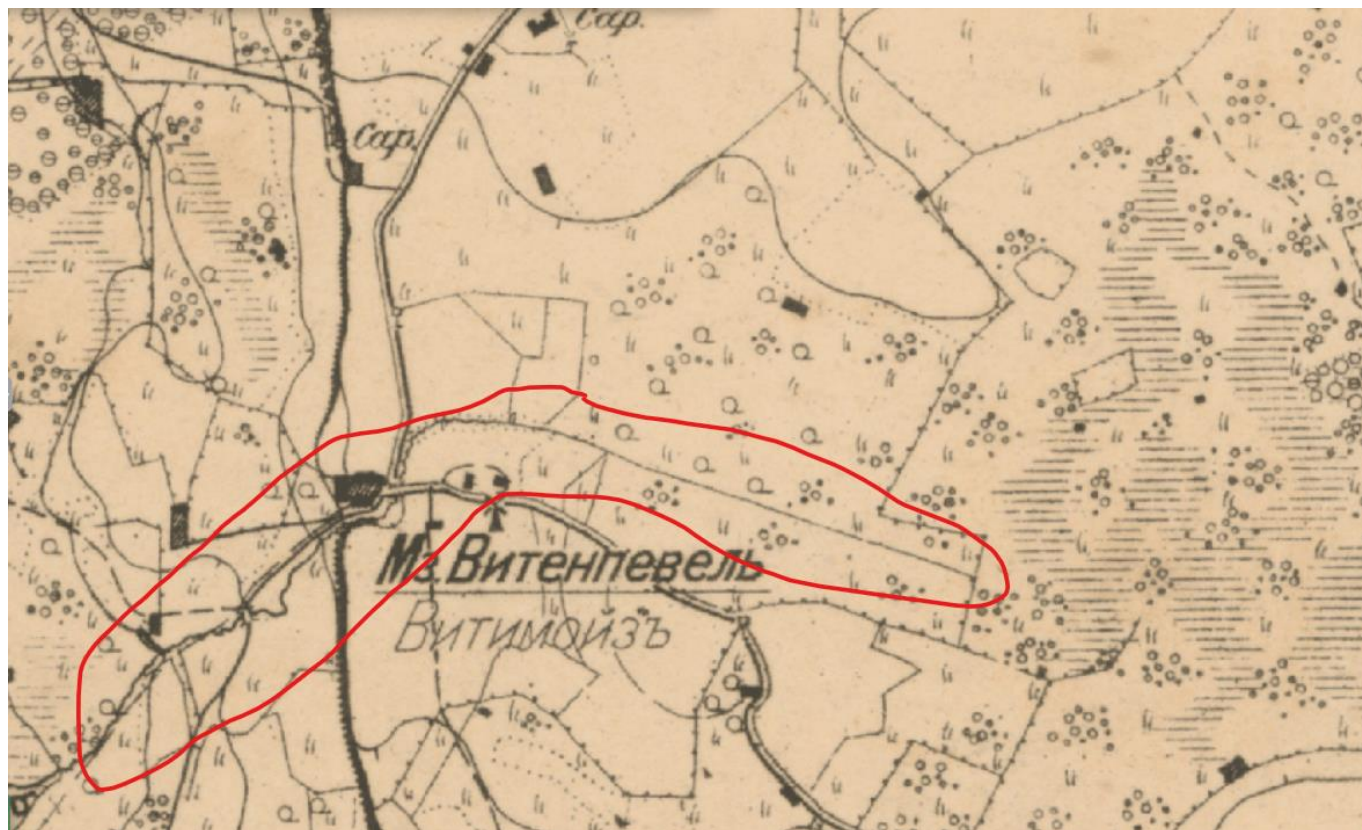

23. Kena, kruusapõhjaline ja kiirevooluline oja:

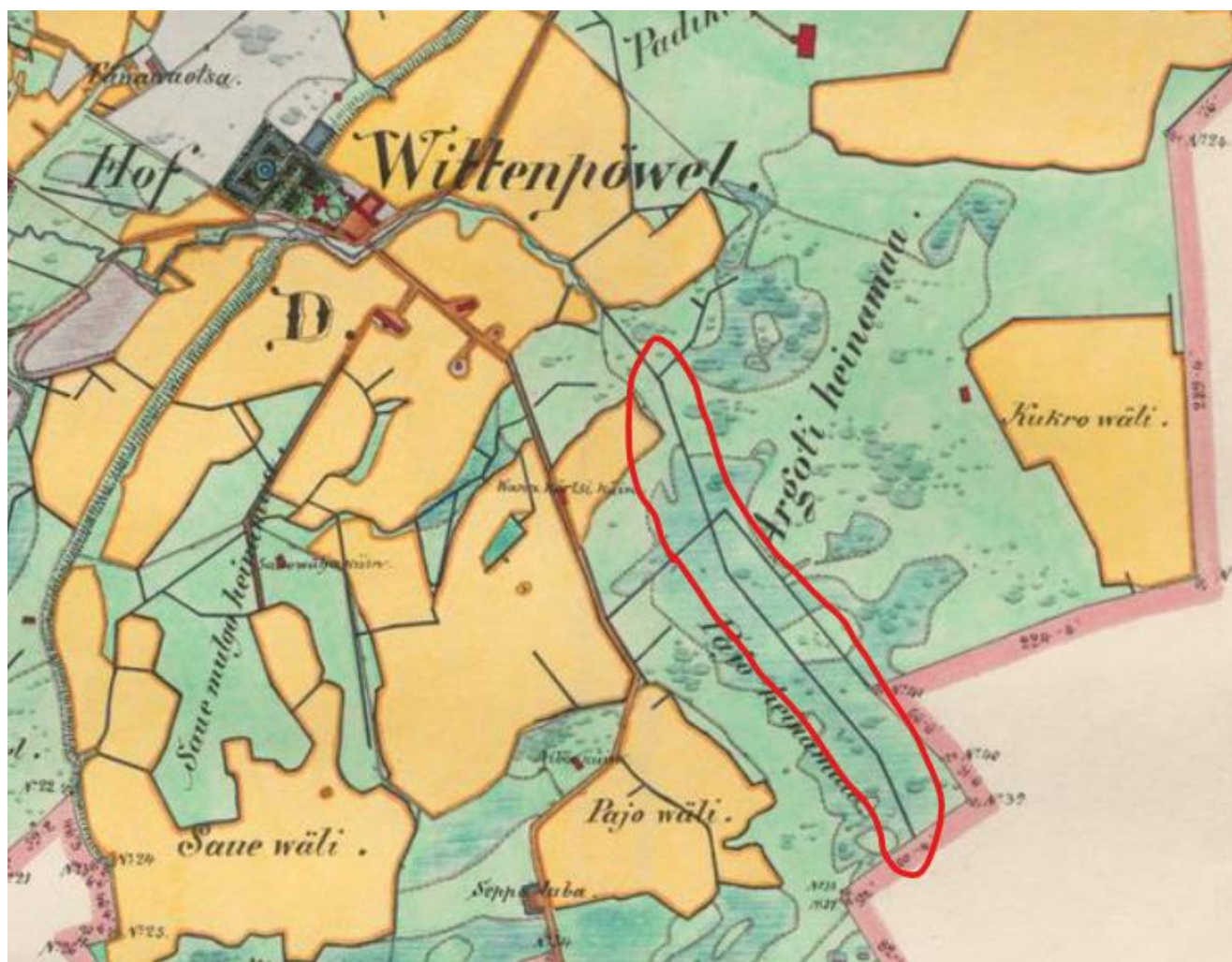

Olukord ajaloolistel kaartidel:

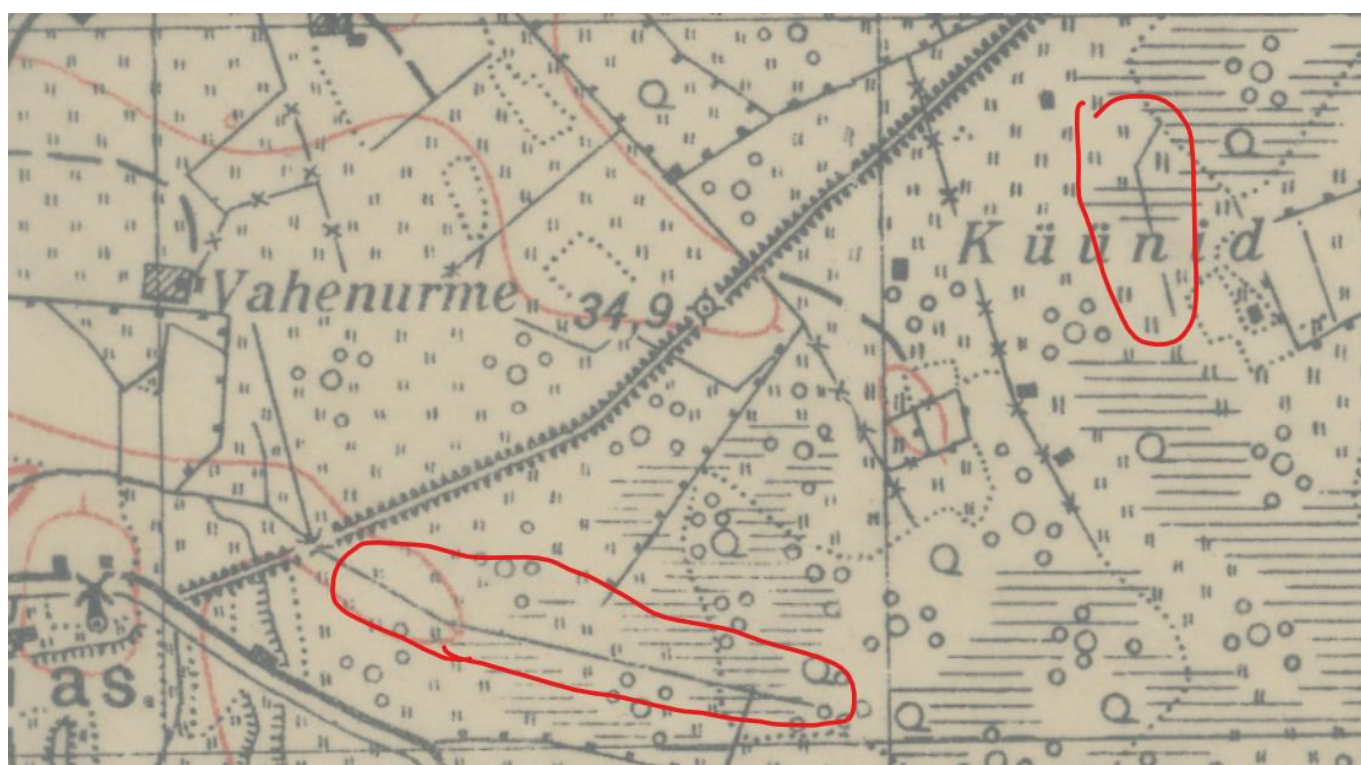
Verstasel kaardil on kujutatud Viti mõisast ida ja lõuna poolt mööduvat looduslikus sängis vooluveekogu, mille ülemjooks on kujutatud sirgena. See joon algab tänapäevalgi olemas oleva ja põhikaardile kantud kiviaia juurest. Aia idapool pole voolusängi kujutatud. Seal on soine mets:

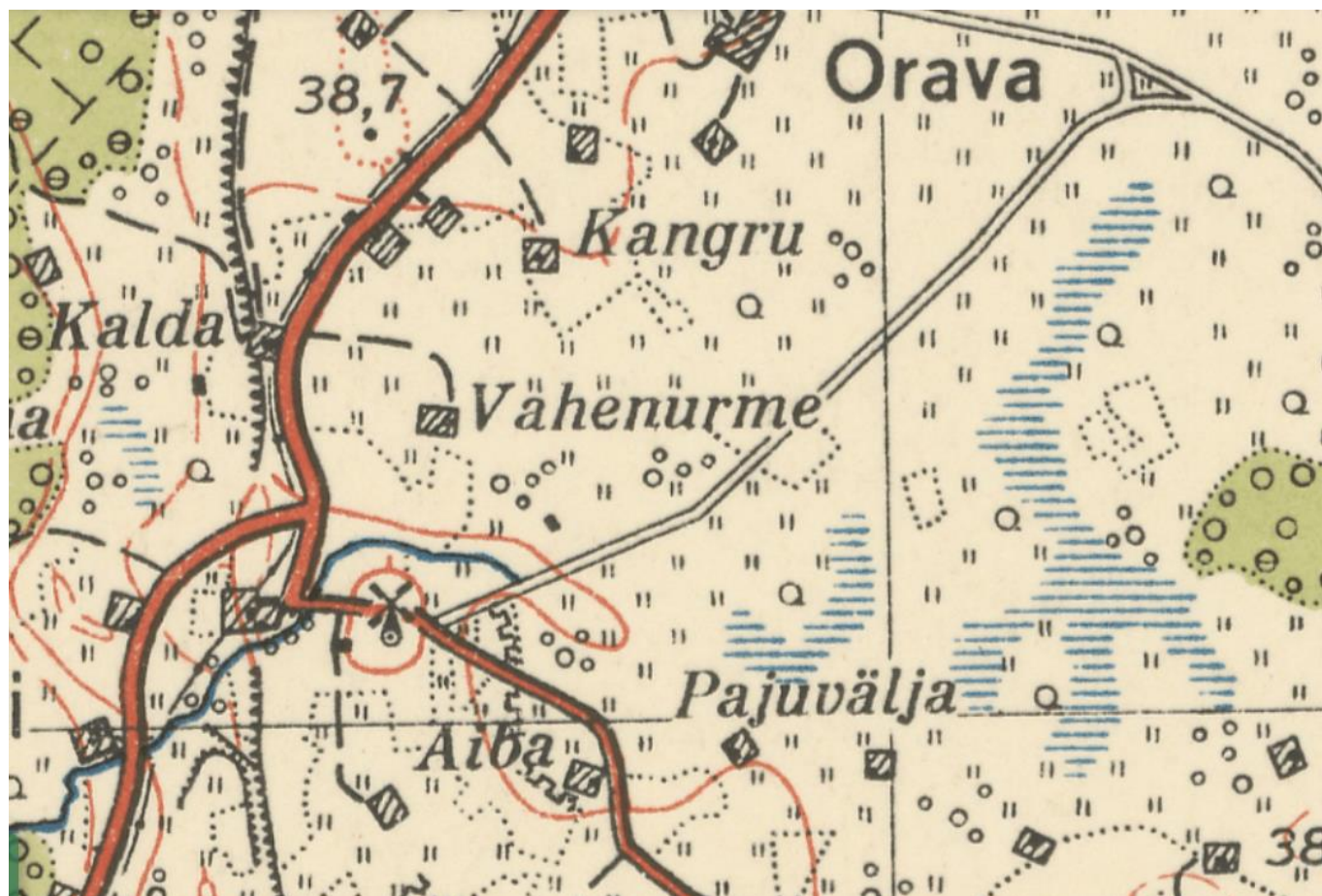
See kiviaed on olnud Viti ja Vääna mõisa piir ning Viti mõisa kaardil 1897. aastast (EAA.3724.4.360) on vooluveekogu kujutatud täpselt samasugusena. Kuna kaart lõpeb mõisamaa piiriga ära, siis ei saa sellest järeldada, nagu oleks vooluveekogu täpselt piiri pealt alanud:

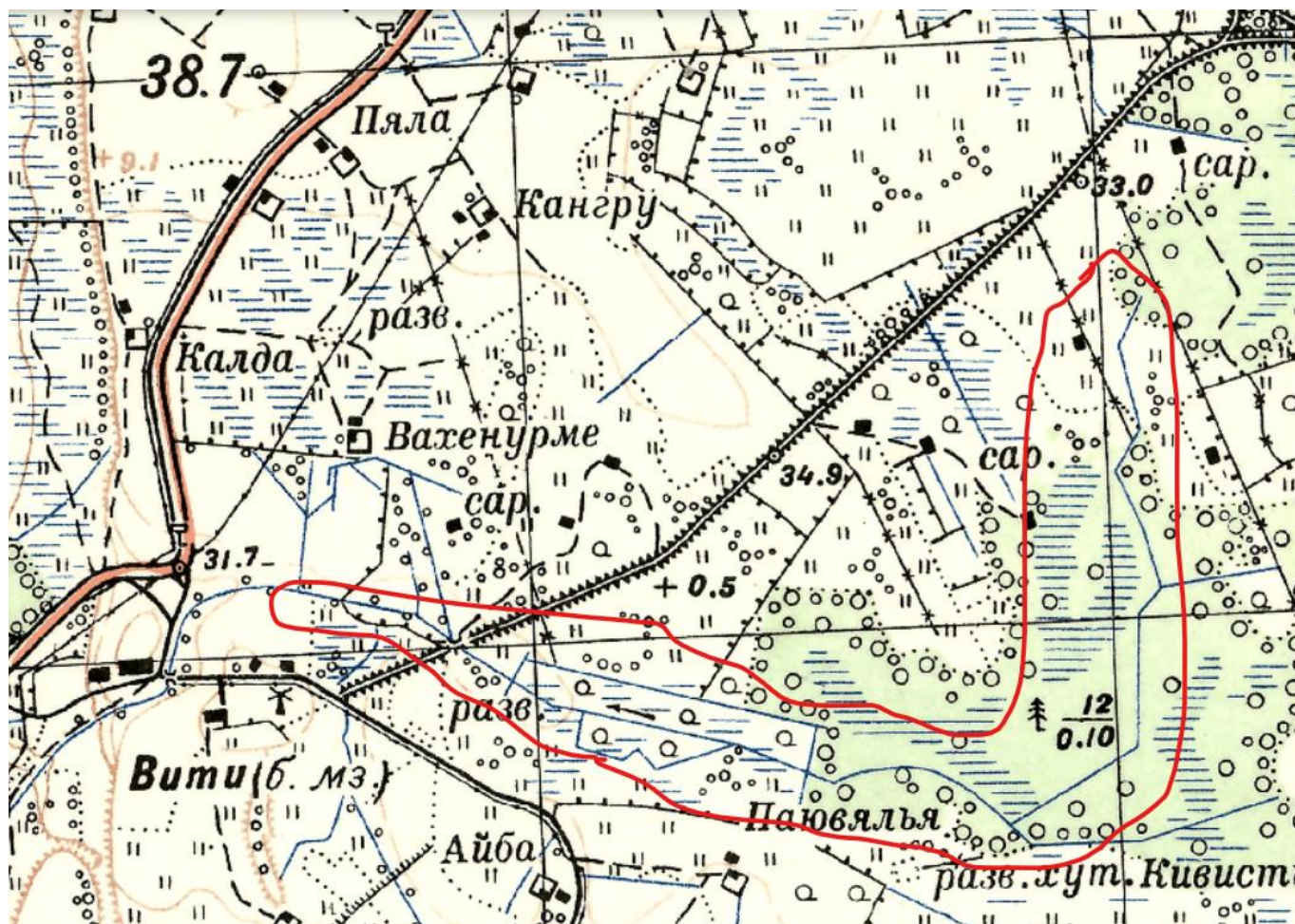
EV 1:25 000 topokaardil on vooluveekogu lähed kujutatud umbes samas kohas, kus verstasel kaardil. Üks kraavijupp on kujutatud ka kirde pool soises metsas:

EV 1:50 000 kaardil on oja lähe kaugemal lääne pool kitsarööpmelise raudtee tammi juures:

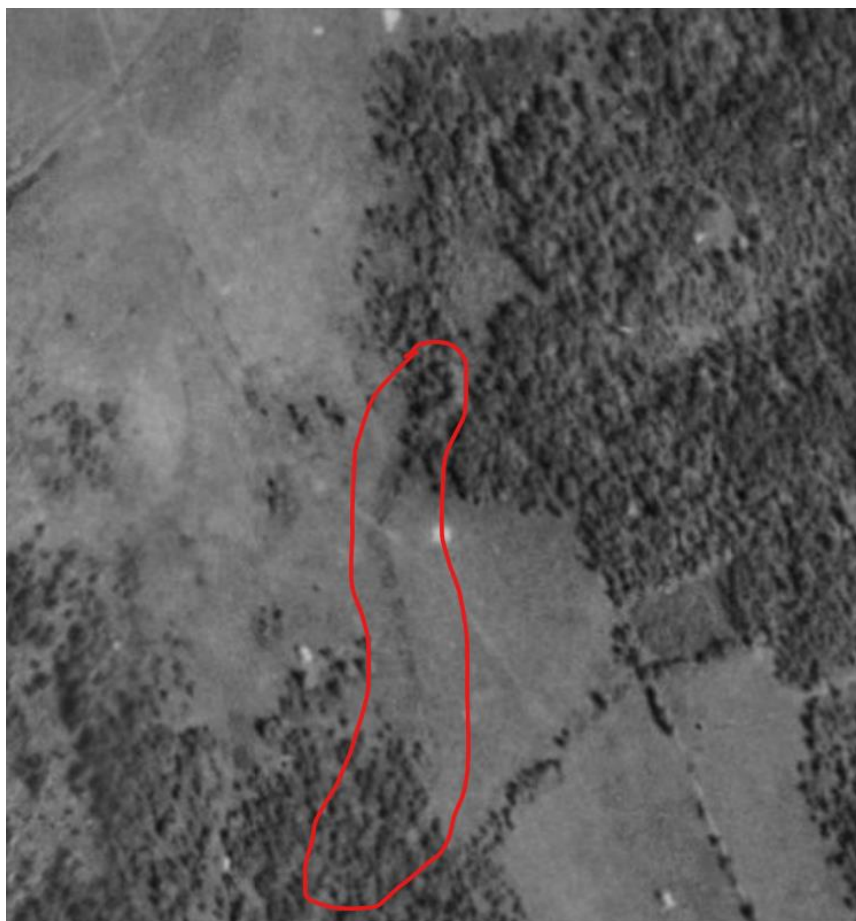
NL 1:25 000 topokaardil 1946. aastast on sirglõikudest koosnevat sängi kujutatud kaugemal kirde pool:

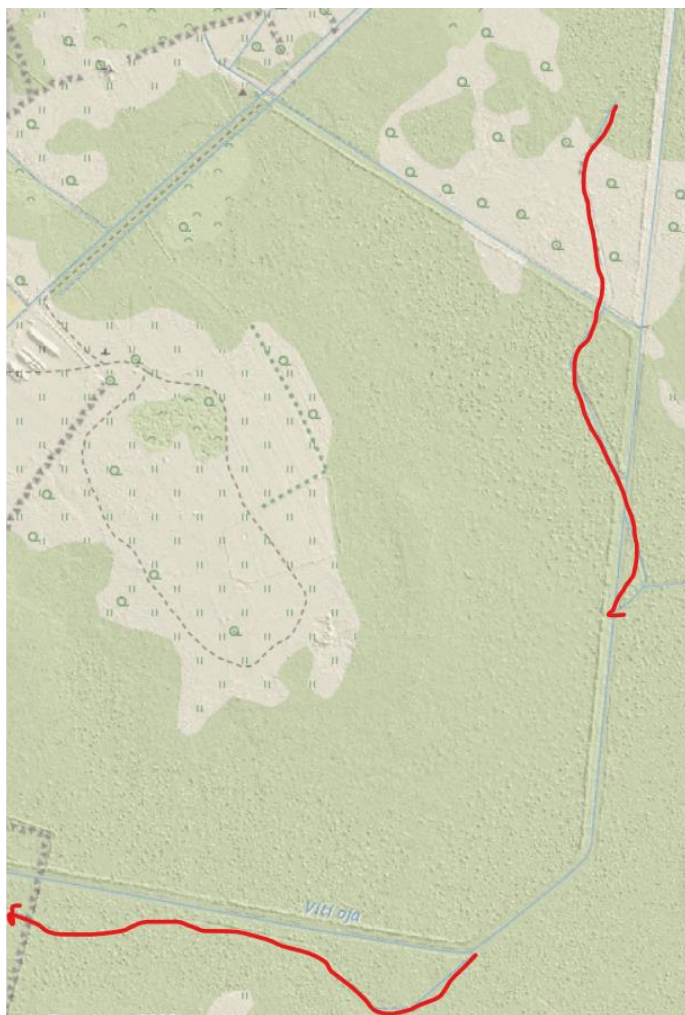
Samasugusena on veekogu kujutatud 1952. aasta fotoplaanil:

See säng eristub ka 1959. aasta ortofotol. Fotol on ka näha, et hetkel Viti oja teljeks loetud sängi kuni vaatluspunktini 9 toona olemas ei olnud ning tegemist on kindlasti hilistekkelise kraaviga:

See käänuline telg on ka tänapäeval reljeefivarjutusel nähtav:

1982. aasta fotoplaan on esimene, millel on peal tänapäevalgi seal olev sirge kraav:

Järeldused: Ajalooliste kaartide põhjal võib järeldada, et vähemalt vaatluspunktini 9 ei kulge Viti oja mööda looduslikku telge, vaid n.ö. tühjale kohale kaevatud kraavi. Kus võis olla Viti oja looduslik lähe, on kaartide ja paikvaatluse põhjal keeruline tuvastada, kuna vanimatel kasutada olevatel kaartidel on oja ülemjooks juba sirgendatud ning algab Viti ja Vääna mõisa piirilt. Samas on 1940ndate ja 1950ndate kaartidel, fotoplaanidel ja ortofotodel kujutatud voolusängi algus olemas ka EV 1929. aasta kaardil, kuigi pole seal üldise vooluvete võrgustikuga ühendatud.

Nende andmete põhjal võib teha ettevaatliku järelduse, et looduslik voolusäng või väga vana kraav on alguse saanud siit:

Tänapäeval selles lõigus, kuni vaatluspunktini 9, enam voolavat vett pole. Millalgi 1970ndatel või 1980ndatel süvendati sellest lääne poole kuni paeni lai kraav, mida mööda hakkas voolama ümbritsevas soises sanglepikus avanev põhjavesi. Vana kraavi käänulisuse põhjal võiks oletada, et see markeerib loodusliku oja asukohta.

Vaatluspunktist 9 allavoolu pole ühtegi kohta, mida saaks lugeda loogiliseks oja alguseks, kuna praegu oja teljeks loetud vooluveekogu on ühtlase laiusega, sellesse ei suubu enne vaatluspunkti 21 ühtegi asjalikku kraavi ning ka seal suubub veevaene kraav. Et tegemist on loodusliku algupäraga ojaga, ei saa aga olla kahtlust, kuna vaatluspunktis 20 allavoolu on seda kujutatud voolavana looduslikus sängis kõigil ajaloolistel kaartidel. Seega on olemasolevat andmete põhjal kõige põhjendatum lugeda **oja lähteks vaatluspunkti 9**, kus koonduvad kahe, mitte väga ebavõrdse vooluhulgaga kraavi veed.

Oja tüüp tuleks EELISes muuta peakraavist ojaks, kuna tegemist on loodusliku algupäraga ojaga, mis voolab jätkuvalt olulises osas looduslikus sängis.